

تصویر سریال‌های دفاع مقدس در قاب تلویزیون

خاکریز دوربین، حرکت

نیره رضایی مطلق
گفت و گو

با گذشت نزدیک به چهار دهه از پایان جنگ تحمیلی، حماسه ماندگار دفاع مقدس به دلیل ظرفیت‌های فراوانش همچنان در قالب‌های متنوع بازتاب گسترده‌ای دارد. سوای سینما، تئاتر و ادبیات که هر کدام با لحن و شیوه‌ای متفاوت به روایت این حماسه بزرگ پرداخته‌اند، سهم تلویزیون به عنوان رسانه ملی ویژه و جالب توجه است. رادیو و تلویزیون از نخستین روزهای جنگ به پوشش لحظه به لحظه این واقعه بزرگ پرداخت و با پخش برنامه‌های متنوع، تنها رسانه‌ای بود که لحظات خاص رشادت‌های جوانان ایران را ثبت کرد. بخشی از سهم تلویزیون، سریال‌هایی با موضوع دفاع مقدس بود که برخی از آن‌ها مانند «سفر به جزایه»، «مستقیم در ارتباط با جنگ بوده‌اند و حال و هوای رزمندگان و اتفاق‌های خود میدان نبرد را به تصویر کشیدند. برخی دیگر مانند «گل پامچال»، «وضعیت سفید» و... به اثرات جنگ و ناملایماتی که روی زندگی سایر شهرهای کشور داشت، پرداختند. برخی سریال‌ها روی اتفاق‌های بعد از جنگ دست گذاشتند و زندگی مردم را بعد از خرابی‌ها به تصویر کشیدند. سریال‌های تلویزیونی سعی کردند تصویری از نبرد هشت ساله پیش روی چشم ما بگذارند تا نسل‌های بعد بدانند که هشت سال مقاومت و رشادت مردمان این سرزمین به چه بهایی بوده و ثمره آن چه بوده است. تا همیشه به آن دوران و مردانی که دفاع از وطن را در تاریخ ایران ثبت کرده‌اند افتخار کنند... در این مجال سعی کردیم مهمترین سریال‌های جنگی‌ای که این نبرد هشت ساله را از ابعاد مختلف، بررسی کرده‌اند مرور کنیم.



جنگ آشنا کرد. در این فیلم شاهد احمدلو نقش یک اسیر کم سن و سال را بازی می‌کرد و اکبر سنگی ضد قهرمان سریال با گرمی متفاوت اجرای نقش یک افسر عراقی بدخلق را که فرمانده اردوگاه بود، به عهده داشت. این دوبازیگر آنقدر نقش خود را خوب بازی کردند که «نبرد دیگری» در آن زمان به یکی از پر بیننده ترین سریال‌های تلویزیونی تبدیل شد. باکیده این مجموعه را بر اساس منابع مکتوب واقعی و خاطرات شفاهی اسرای ایرانی نوشت. او در این سریال سعی کرده بود با اتکا به این منابع، تصویری واقعی و ملموس از اسرای ایرانی به نمایش بگذارد و در این راه موفق هم بود. علاوه بر مستند بودن داستان، «نبرد دیگری» به دلیل فضای حماسی و داشتن رنگ و بوی سریال‌های جنگی اکشن بسیار مورد استقبال مخاطبان قرار گرفت.

بهترین تابستان من: اولین طنز جبهه‌ای

«بهترین تابستان من» مجموعه دیگری بود که با مضمون دفاع مقدس در سال ۱۳۷۶ به روی آنتن رفت. داستان این سریال به کارگردانی علی بهبادر، تهیه‌کنندگی حمیدرضا عاملی ساوجی و نویسندگی علیرضا اسحاقی درباره سعید، نوجوانی یزدی بود که آرزوهایش را در خط مقدم جبهه می‌بیند، او بالاخره پس از ماجراهای زیادی خانواده خود را راضی می‌کند تا در جبهه حاضر شود، سعید پس از حضور در منطقه، در یک ایستگاه صلواتی مشغول به کار می‌شود و پس از اتفاقات شیرین و طنز در آنجا به صورت پنهانی به خط مقدم جبهه می‌رود. «بهترین تابستان من» اولین تلاش در رابطه با ساخت کمدی‌های جنگی بود و سعی داشت، از نگاه یک نوجوان ترسو، نگاه طنزی به اتفاق‌های پشت جبهه داشته باشد. این سریال اولین نقش آفرینی علی صادقی بود که اتفاقاً با استقبال خوب مخاطب مواجه شد و زمینه‌ای برای ساخت آثاری با مضمون طنز در جبهه شد.

خاک سرخ: دیدار در ساعت صفر

«خاک سرخ» اولین تجربه سریال‌سازی ابراهیم حاتمی کیا بود که در جریان قصه‌ای خانوادگی، اشغال خرمشهر را روایت می‌کرد و سال ۱۳۸۱ روی آنتن شبکه یک سیما رفت. این اثر براساس طرح اولیه‌ای از مهدی سجاده چی با نام «لیلا و جنگ» به نگارش درآمد و بعد به قلم زنده‌یاد مسعود بهبهانی نیا نویسنده‌ای که خود در شهر آبادان به

موضوع عظیمی چون جنگ را بر زندگی و احوال کودکان و نوجوانان و روند زندگی مردم به نمایش گذاشت.

سیمرغ: آغاز گر یک راه

«سیمرغ» که در سال ۱۳۷۱ به کارگردانی حسین قاسمی جامی و نویسندگی علیرضا سجاده‌پور از شبکه یک سیما پخش شد، تصویری حماسی از خلبانان هوانیروز و روایت زندگی و دلاوری‌های دو خلبان شهید هوانیروز یعنی احمد کشوری و علی اکبر شیروودی بود. تمرکز اصلی داستان سریال روی ماجرای حمله چندین لشکر از مزدوران عراقی به یکی از پادگان‌های مرزی بود. این خلبان‌های شجاع، فقط با سه هواپیمای جنگی، با این لشکر روبرو می‌شوند و جوانمردانه می‌جنگند و بیش از ۸۰ تانک عراقی را وادار به عقب‌نشینی می‌کنند. «سیمرغ» می‌توانست طلایه دار سریال‌هایی باشد که به زندگی سرداران شهید جنگ می‌پردازند. این اثر به دلیل دیده شدن ابعاد نظامی که برای مخاطب آن زمان جذاب بود و موسیقی مناسبش در کنار بازی‌های سید جواد هاشمی و محمد جوزانی در نقش احمد کشوری و علی اکبر شیروودی در زمان پخش با استقبال مواجه شد. «سیمرغ» نوعی رویکرد شبه‌داستانی و مبتنی بر شیوه قصه‌گویی را در راستای بازتاب و جهی حقیقی از این شهدا در پیش گرفت و به خوبی روند پرفراز و نشیب زندگی آنها پیش از پیروزی انقلاب اسلامی تا شهادت را به مخاطب عرضه کرد. حضور آتیلا پسیانی به عنوان یک خبرنگار محقق که زندگی قهرمانان هوانیروز در جریان جنگ تحمیلی را بررسی می‌کرد و لحن تأثیرگذار او در صحنه‌هایی که موقعیت شهادت شیروودی و کشوری و دسته پروازی سیمرغ را تشریح می‌کرد، برگ برنده این مجموعه بود.

نبردی دیگر: تصویر اسرای ایرانی

«نبردی دیگر» به کارگردانی عبدالله باکیده و تهیه‌کنندگی مجید مولایی یکی دیگر از نخستین سریال‌های تلویزیون با موضوع دفاع مقدس بود که در ۱۳ قسمت در سال ۱۳۷۳ در اوج دوران بازگشت اسرا به کشور در گروه جنگ شبکه یک ساخته شد و وضع اسرای ایرانی و خشونت و رفتارهای آزاردهنده عراقی‌ها با اسیران جنگی را در اردوگاه‌های عراقی به تصویر کشید و بینندگان را با خشونت پنهان

همزمان با آغاز جنگ گروه جنگ در شبکه اول مسئولیت تولید فیلم و سریال با محور دفاع مقدس را بر عهده گرفت. در این دوران تلویزیون روی تولید مستند و فیلم کوتاه متمرکز بود و تولید سریال‌های تلویزیونی پس از پایان جنگ هشت ساله آغاز شد. گروه جنگ که بعدها به نام حماسه و دفاع مقدس تغییر نام داد اولین تولیداتش را به جوانان فیلمسازی چون زنده‌یاد رسول ملاقلی‌پور و ابراهیم حاتمی کیا سپرد و ماحصل آن فیلم «هویت» به کارگردانی ابراهیم حاتمی کیا و مستندهای «سقای تشنه لب»، «شاه کوچک» و «فتح‌المبین» از رسول ملاقلی‌پور بود. با پایان جنگ و آغاز دهه ۷۰، گروه جنگ از فیلمنامه‌نویسان و کارگردانان دعوت کرد تا ساخت سریال‌های جنگی را آغاز کنند.

گل پامچال: لیلایر بیه کوچک

«گل پامچال» که نیمه دوم سال ۱۳۷۰ از شبکه یک سیما پخش شد، اولین مجموعه نمایشی تلویزیون در ارتباط با هشت سال دفاع مقدس بود. مجموعه‌ای ۱۳ قسمتی در گروه شاهد که در سال‌های اولیه پس از پایان جنگ به قلم کامبوزیا پرتوی پخش شد و با توجه به حال و هوای جامعه در آن سال‌ها بسیار مورد توجه قرار گرفت. محمدعلی طالبی، کارگردان این مجموعه وقتی برای بازبینی لوکیشن‌ها به خرمشهر می‌رود با شهری کاملاً نابود و جنگ زده روبرو می‌شود. به گفته خودش تماشای این حجم از خرابی‌ها شوکه‌کننده بود و تصمیم می‌گیرد این تصاویر را در سریال‌اش ثبت کند از این رو تصاویر جنگی که در این مجموعه نمایش داده شدند، مستند و واقعی بودند. «گل پامچال» داستان زندگی لیلا (ستاره جعفری)، دختر بچه‌ای بود که پس از بمباران شدید محل زندگی و کشته شدن تمام افراد خانواده و اطرافیانش به پیرمردی از اقوام (با بازی زنده‌یاد داوود رشیدی) پناه می‌آورد و برای یافتن خواهرش از جنوب به شمال کشور سفر می‌کند. فاطمه معتمدآریا، کیومرث ملک مطیعی، رضا بابک و تانیا جوهری از جمله بازیگران این مجموعه بودند که به انتخاب بینندگان در همان سال به عنوان محبوب ترین سریال سال هم انتخاب شد. این سریال با فیلمبرداری فرهاد صبا، تدوین حسن حسندوست، موسیقی به یادماندنی محمد رضا علیقلی و ترانه تیتراژی که بر اساس تم موسیقی جنوبی بود تا مدت‌ها در یاد مردم ماند. «گل پامچال» تاثیر